

Beata Tobiasz-Adameczyk

PROF. ZWYCZAJNY DR HAB. MED. WIESŁAW JĘDRYCHOWSKI
15 STYCZNIA 1932 – 19 MAJA 2015

Absolwent Akademii Medycznej im. M. Kopernika w Krakowie (1955), stopień doktora nauk medycznych uzyskał w 1963 roku, doktora habilitowanego w 1972 roku, w 1980 roku tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego, a w 1989 roku profesora zwyczajnego. W 1962 roku rozpoczął pracę w Katedrze Medycyny Pracy i Chorób Zawodowych AM. W 1970 roku

został powołany na kierownika nowopowstałego Zakładu Epidemiologii, ówczesnego Instytutu Medycyny Społecznej AM w Krakowie, którego był również wicedyrektorem w latach 1970-1992. Ponadto w latach 1988-1989 był zatrudniony jako *visiting professor* w Kuwait University, Department of Community Medicine.

Po rozwiązaniu Instytutu, Zakład Epidemiologii przekształcony został w Katedrę Epidemiologii i Medycyny Zapobiegawczej Uniwersytetu Jagiellońskiego Collegium Medicum, którą Prof.dr hab. Wiesław Jędrzychowski kierował w latach 1993-2003. Po przejściu na emeryturę nadal uczestniczył bardzo aktywnie do ostatnich dni swojego życia w działalności naukowej Katedry, kierując projektem badawczym prowadzonym wspólnie z Columbia Center for Children's Environmental Health, Mailman School of Public Health, Columbia University, NY, USA we współpracy z prof. Fredericą Pererą.

Jego jego związków z epidemiologią przewlekłych nieswoistych chorób układu oddechowego wiążąc można z połową lat sześćdziesiątych ubiegłego wieku, kiedy to jak sam napisał w liście skierowanym do prof. Jana Kostrzewskiego z okazji Jego 85 letnich urodzin: „dzięki szczęśliwym dla mnie okolicznościom zostałem przyjęty przez Pana Profesora (Kostrzewskiego) do zespołu badawczego realizującego w Krakowie od 1965 roku prekursorskie badania prospektywne nad przewlekłymi chorobami układu oddechowego. Fakt ten miał przełomowe znaczenie dla mojej dalszej kariery akademickiej. Od tego bowiem momentu zaczęła się moja fascynacja epidemiologią, dla której bez żalu

porzuciłem karierę klinicysty. Zainteresowanie epidemiologią zawdzięczam w znacznej mierze Prof. J. Kostrzewskiemu, pod kierunkiem którego stawiałem pierwsze kroki jako epidemiolog i bez którego pomocy i cennych rad nie mógłbym sobie wyobrazić swojego rozwoju naukowego¹. Z tamtego okresu wspomnieć należy także współpracę z Doc. Feliksem Sawickim z Państwowego Zakładu Higieny w Warszawie.

W następnych latach podjął badania epidemiologiczne nad występowaniem chorób układu oddechowego wśród pracowników dużych zakładów przemysłowych oraz badania nad uwarunkowaniami środowiskowymi występowania raka płuca (1980-1985) i przyczyn umieralności mieszkańców Krakowa w zależności od poziomu zanieczyszczeń powietrza atmosferycznego. Prof. Jędrzychowski przeprowadził także jedno z pierwszych badań w Polsce nad stanem zdrowia starszych wiekiem mieszkańców Krakowa (1986-1987), które to badania stały się podstawą wieloletnich analiz poszukujących predyktorów umieralności w wieku starszym.

Od lat osiemdziesiątych dwudziestego wieku Prof. Jędrzychowski rozpoczął współpracę ze znaczącymi naukowymi ośrodkami amerykańskimi, prowadząc badania epidemiologiczne nad występowaniem chorób układu oddechowego wśród różnych grup dzieci. Ostatnie dekady przyniosły bardzo owocną współpracę z Columbia Center for Children's Environmental Health, Mailman School of Public Health, Columbia University.

Począwszy od tego okresu Profesor W. Jędrzychowski zajmował się problematyką wpływu szeroko rozumianego środowiska na zdrowie najbardziej wrażliwych populacji – dzieci oraz niemowląt. Wyniki prospektywnych badań w populacji dzieci szkolnych, prowadzone w latach 1986-1988 wśród dzieci narażonych na bierne palenie w domu, przedstawione zostały w monografii „Effect of poor air quality on the health of Krakow children”.

W roku 1992 we współpracy z Prof. Fredericą Pererą z Columbia University w Nowym Jorku Prof. W. Jędrzychowski rozpoczął badania nad zależnością pomiędzy ekspozycją prenatalną na wielopierścieniowe węglowodory aromatyczne (WWA) a rozwojem płodu. Badania nad wpływem na rozwój płodu i noworodka

¹Cytat pochodzi z książki Piotra Kostrzewskiego: J.K. Kostrzewski – nie tylko epidemiologia. Warszawa 2014.

ekspozycji prenatalnej na wysoki poziom zanieczyszczenia powietrza oraz narażenia na bierne palenie były pierwszą w Polsce obserwacją prospektywną w oparciu o określenie indywidualnej ekspozycji badanych. Badania te wykazały wpływ prenatalnej ekspozycji na zanieczyszczenia powietrza, zarówno na parametry antropometryczne noworodka, jak i na występowanie już we wczesnym okresie życia dziecka objawów astmatycznych, obniżenie sprawności wentylacyjnej płuc dzieci w wieku przedszkolnym oraz na obniżone parametry sprawności intelektualnej i deficyty w zachowaniach behawioralnych dzieci.

Osobnym obszarem działalności badawczej Prof. W. Jędrychowskiego były prowadzone przez wiele lat wspólnie z I Katedrą Chirurgii AM w Krakowie badania epidemiologiczne nad rolą uwarunkowań środowiskowych (głównie stylu życia) w etiologii chorób przewodu pokarmowego. W badaniach roli zwyczajów żywieniowych w etiologii chorób przewodu pokarmowego Profesor W. Jędrychowski przez wiele lat współpracował z German Cancer Research Center w Heidelbergu oraz z Instytutem Żywności w Poczdamie. Z biegiem lat badania poszerzono o określenie roli czynników żywieniowych w etiologii nowotworów jelita grubego na tle osobniczej podatności genetycznej. Wyniki tych badań opublikowano między innymi w dwóch monografiach: „Gastrointestinal cancer in Poland” (2004, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków) oraz „Dietary prevention of colorectal cancer” (2009, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków).

Ponadto, przy współpracy z Columbia University New York USA, kierował badaniami nad żywieniem dzieci, których celem była nie tylko ocena sposobu żywienia, ale określenie wpływu żywienia na stan zdrowia dzieci.

W latach 2000-2003 uczestniczył w wielośrodkowych badaniach prowadzonych na terenie Polski nad częstością występowania zakażeń *Helicobacter pylori* wśród dorosłych i dzieci oraz uwarunkowaniami środowiskowymi tego zakażenia.

Na szczególną uwagę w działalności Prof. W. Jędrychowskiego zasługuje Jego wkład w problematykę i realizację nowoczesnego nauczania epidemiologii w Polsce, był między innymi promotorem 6 przewodów doktorskich.

Prof. W. Jędrychowski współorganizował cykl seminariów epidemiologicznych w Rabce prowadzonych pod kierunkiem prof. Jana Kostrzewskiego. Seminaria te poświęcone były problemom metodologicznym w epidemiologii oraz roli epidemiologii i współpracy m.in. pomiędzy epidemiologami i higienistami. Seminaria te przyczyniły się do wykształcenia nowych epidemiologów w Polsce, przygotowania ich do prowadzenia

badan epidemiologicznych zgodnie z nowoczesnymi metodami, a także wprowadzenia nowoczesnych metod nauczania epidemiologii w uczelniach medycznych. Prof. W. Jędrychowski był współautorem nowoczesnego programu nauczania epidemiologii w uczelniach polskich, zarówno w przeddyplomowym kształceniu przede wszystkim studentów medycyny, jak i w nauczaniu metod badań epidemiologicznych na studiach doktoranckich.

To nowe podejście do roli i znaczenia epidemiologii w medycynie dzięki staraniom Profesora Jędrychowskiego zaowocowało „wyzwoleniem się” epidemiologii od higieny, wskazując na niezależny przedmiot badań epidemiologicznych i charakterystyczne dla niej metody badawcze.

Podsumowując wkład Profesora W. Jędrychowskiego w rozwój epidemiologii polskiej, należy podkreślić bardzo duże znaczenie Jego prac i publikacji z zakresu metodologii badań naukowych.

Profesor W. Jędrychowski był twórcą nowoczesnych podręczników nauczania epidemiologii dla studentów medycyny, a także dla lekarzy medycyny: „Metody badań epidemiologicznych w medycynie przemysłowej” (1978, PZWL, Warszawa), „Wprowadzenie do metodyki badań naukowych w medycynie” (1979, Akademia Medyczna w Krakowie, wydanie I, oraz kolejne wydania), „Metoda zbierania wywiadów lekarskich i budowa kwestionariuszy zdrowotnych” (1982, PZWL, Warszawa), „Epidemiologia - Wprowadzenie i Metody” (1986, PZWL, Warszawa), „L' Importanza Del Questionario Nelle Indagini Di Medicina Del Lavoro e Medicina Preventiva” (1987, La Goliardica Pavese, Pavia), „Podstawy epidemiologii klinicznej” (1988, Akademia Medyczna im. Mikołaja Kopernika w Krakowie), „Research Methods on Occupational Health Hazards - Population Approach” (1993, Editrice Fusi, Pavia), „Podstawy Epidemiologii” (1986, wydanie I i następne - 1993, 1995, 2002, Wydawnictwo UJ, Kraków), „Epidemiologia – Wprowadzenie i Metody” (1999, PZWL, Warszawa), „Statystyczna Analiza Wyników Badań Naukowych w Medycynie i Biologii” (2000, Wydawnictwo UJ, Kraków), “In Search for Epidemiologic Evidence on Air Quality and Health in Children and Adults” (2000, Luxembourg), „Epidemiologic Methods in Studying Chronic Diseases, Teaching Manual” (2000, Luxembourg), „Zasady Planowania i Prowadzenia Badań Naukowych w Medycynie” (2004, Wydawnictwo UJ, Kraków), „Epidemiologia w medycynie klinicznej i zdrowiu publicznym” (2010, Wydawnictwo UJ, Kraków).

Z inicjatywy Prof. W. Jędrychowskiego w 1997 roku powstało Polskie Towarzystwo Epidemiologii Środowiskowej i zaczęła działać Fundacja „Zdrowie i Środowisko”. Przewodnicząc przez lata Towarzystwu

Epidemiologii Środowiskowej, udało Mu się zintegrować środowisko epidemiologów zainteresowanych oddziaływaniem na zdrowie uwarunkowań środowiskowych. Był inicjatorem powołania i redaktorem międzynarodowego wydawnictwa Newsletter „EpiMarker”, publikowanego w latach 1997-2009.

Wyrazem uznania dla międzynarodowej pozycji Prof. W. Jędrychowskiego było powołanie Go od 1997 roku na członka Komitetu Naukowego International Centre for Studies and Research in Biomedicine in Luxemburg.

Był członkiem Komitetu Ekologii Człowieka PAN, Przewodniczącym Komisji Epidemiologicznej (PAN). Był członkiem International Society for Environmental Epidemiology i przewodniczył sekcji dla Europy Środkowej w tym towarzystwie (1993-1995, członkiem International Society for Epidemiology, International Epidemiological Association.

Podkreślić należy nagrody naukowe i wyróżnienia, jakie otrzymał Pan Profesor Jędrychowski – w 2003 nagrodę im. Tadeusza Browicza (przyznaną przez Polską Akademię Umiejętności), w 2005 roku Medal im. Jędrzeja Śniadeckiego), przyznawany corocznie przez Polską Akademię Nauk uczonym o wybitnym dorobku w dziedzinie nauk medycznych; był pierwszą osobą uhonorowaną wyróżnieniem EpiLaur (2008) w uznaniu zasług na polu kształcenia w zakresie epidemiologii i determinacji na rzecz krzewienia dobrych praktyk epidemiologicznych w naukach medycznych.

W roku 2009 w uznaniu twórczego wkładu do nauki Prof. W. Jędrychowskiego powołano na Członka Korespondenta Wydziału Lekarskiego Polskiej Akademii Umiejętności, a w roku 2014 w uznaniu wybitnych badań naukowych otrzymał nagrodę “In recognition of outstanding research to protect and promote children’s environmental health” przyznaną przez Columbia Center for Children’s Environmental Health Mailman School of Public Health, Columbia University.

Prof. W. Jędrychowski pozostawił po sobie olbrzymi dorobek naukowy obejmujący 452 prace oryginalne opublikowane w większości w czasopiśmie o międzynarodowym zasięgu. Łączny Impact Factor (od roku 1990) tych prac wynosi IF- 202,527, a łączna wartość punktacji MNiSW - 1699. Profesor W. Jędrychowski wniósł ogromny wkład w rozwój epidemiologii środowiskowej, szczególnie w pogłębienie wiedzy na temat nieswoistych chorób układu oddechowego.

Ciężka choroba i śmierć przerwały pełne aktywności i dalszych planów życie Profesora Jędrychowskiego. Ostatnie pół roku spędził we Włoszech w otoczeniu córki Iwony i wnuka Gabriele; zmagając się z bólem i cierpieniem szukał ucieczki w pracy naukowej, planując kolejny projekt badawczy. Życzeniem Profesora

Jędrychowskiego było, aby Jego zwłoki spoczęły na Cmentarzu Rakowickim w Krakowie, w grobie rodzinnym, obok ś. p. Małżonki.

Prorektor ds. Collegium Medicum Prof. dr hab. Piotr Laidler, żegnając Prof. Jędrychowskiego w czasie uroczystości pogrzebowych w dniu 2 czerwca 2015 roku na Cmentarzu Rakowickim podkreślił, jak wielką stratą nie tylko dla polskiej epidemiologii jest odejście Pana Profesora W. Jędrychowskiego. Wielkie zasługi Pana Prof. W. Jędrychowskiego dla nauki polskiej podkreślił Prof. Wiesław Pawlik, Dyrektor Wydziału Lekarskiego PAU, a dla epidemiologii środowiskowej żegnająca Go w imieniu Towarzystwa Epidemiologii Środowiskowej dr hab. Małgorzata Kowalska. My, pracownicy Katedry Epidemiologii i Medycyny Zapobiegawczej UJ CM żegnaliśmy nie tylko naszego długoletniego Przełożonego, ale przede wszystkim niedoścignionego Mistrza i Nauczyciela. Profesor Frederica Perera z Columbia University – Doctor Honoris Causa Uniwersytetu Jagiellońskiego w liście pożegnalnym odczytanym w czasie uroczystości pogrzebowych napisała „Było dla mnie wielkim zaszczytem współpracować w badaniach z Wiesławem Jędrychowskim i Jego zespołem z Uniwersytetu Jagiellońskiego Collegium Medicum przez ostatnie 27 lat. Razem wykazaliśmy, że ekspozycja na zanieczyszczenia powietrza atmosferycznego już w okresie prenatalnym - jest czynnikiem ryzyka dla wielu poważnych chorób układu oddechowego i odpowiada za neurologiczne problemy obserwowane u dzieci w dzieciństwie.

W czasie tych 27 lat poznałam dobrze i podziwiałam Wiesława za wiele Jego nadzwyczajnych zalet. Był nie tylko zaangażowanym lekarzem i światowej klasy naukowcem, ale również jednym z najbardziej troskliwych i dobrodusznym osób, jakie kiedykolwiek spotkałam. Był odważny i nie bał się mówić prawdy, kiedy chodziło o ochronę zdrowia dzieci. Można pomyśleć, że taki badacz i naukowiec jest cały czas, bardzo poważny, ale On cieszył się w pełni życiem, pisząc mi o swojej radości, jaką czerpał z życia rodzinnego, z drobnych rzeczy, czy swoich zainteresowań związanych ze sztuką i muzyką. Miałam wielkie szczęście, że znałam Wiesława i dlatego teraz chcę pomagać w kontynuowaniu badań nad dziećmi w Krakowie, tak jak On tego pragnął”.

Należy mieć nadzieje, że kolejne pokolenia epidemiologów będą pamiętać o wkładzie Pana Profesora Wiesława Jędrychowskiego w rozwój współczesnej epidemiologii polskiej.

Prof. dr hab. Beata Tobiasz-Adamczyk
Kierownik Katedry Epidemiologii
i Medycyny Zapobiegawczej UJ CM
Uniwersytet Jagielloński – Collegium Medicum

